

Marjeta Humar

Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša

Znanstveno-raziskovalni center

Slovenske akademije znanosti in umetnosti

Novi trg 4, SI-1000 Ljubljana

TIPOLOGIJA ŽARGONSKEGA IZRAZJA V SLOVARJU SLOVENSKEGA KNJIŽNEGA JEZIKA IN MODERNIH TERMINOLOŠKIH SLOVARJIH

V prispevku je opisano, kako definirajo žargon nekatera jezikoslovna dela. Predstavljen je prikaz žargonskega izrazja v *Slovarju slovenskega knjižnega jezika*, v slovenskih terminoloških slovarjih in primerjalno v dveh hrvaških gledaliških slovarjih ter predlagano, kako naj bi se označevalo in prikazovalo to izrazje.

Pri izdelavi slovarja se vsak leksikograf najprej ukvarja z določitvijo ciljnega uporabnika, glede na to pa z vrsto slovarja (enojezični razlagalni ali nerazlagalni prevodni, razlagalni in prevodni, normativni ali nenormativni), z obsegom slovarja in virov, od koder bo izbral izrazje, z zbiranjem in izbiranjem besed ali besednih zvez, ki bodo iztočnice ali prikazane v slovarskem članku. Pri terminoloških slovarjih je eno od vprašanj tudi, ali vključiti t. i. žargonsko izrazje ali ne, ali to sploh sodi v terminološki slovar, v kolikšni meri ga upoštevati, kako ga označiti.

V prispevku sem si zastavila naslednja vprašanja:

- kaj je žargon, kako ga definirajo (nekateri) jezikovni priročniki in stilistike,
- ali je žargon podzvrst funkcionalne ali socialne zvrsti,
- tipi žargonskega izrazja v Slovarju slovenskega knjižnega jezika, v slovenskih in primerjalno dveh hrvaških terminoloških slovarjih in način njegovega prikazovanja,
- kako je in kako naj bi bilo to izrazje prikazano v sodobnih terminoloških slovarjih.

Kaj je žargon? Definicije, ki jih ponujajo slovarji in priročniki, so različno informativne in razločevalne.

Kaj pravijo o žargonu slovenski avtorji? Verbinčev *Slovar tujk* navaja, da izhaja beseda žargon iz francoske *jargon* in pomeni: »posebna, drugim neumljiva (ali pokvarjena, spakedrana) govorica, ki jo uporabljajo na ožjem področju, v mejah kake plasti, stanu ali poklica (lovski, vojaški)« (769). *Slovenski etimološki slovar* Marka Snoja definira žargon kot iz francoščine izvirajočo besedo, in da pomeni »govorica posameznih poklicev ali skupin«. Prvotno pa naj bi pomenila »nerazumljivo (strokovna) govorica«, saj naj bi se bila razvila iz onomatopejskih glagolov *jaser*, kar pomeni 'blebetati, čvekati', in *gazouiller* t.j. 'žvrgoleti, ščebetati' (757). Po *Slovarju slovenskega knjižnega jezika* (dalje SSKJ) je to »govorica posameznih poklicev, skupin«, kot primere navaja: *govoriti v žargonu; šolski, športni, vojaški žargon; žargon gledališnikov, politikov; sleng in žargon*. J. Toporišič v *Slovenski slovnici* v poglavju *Zvrsti in snopi zvrsti* uvršča žargon med interesne govorce, ki sodijo k spremljevalnim socialnim podzvrstev (13). »Interesne govorce so modifikacije osnovnih socialnih zvrsti, in sicer z besedjem, frazeologemi in sploh z izraznimi načini, značilnimi za posamezne ožje interesne skupnosti: za pripadnike istega poklicnega področja ali kakšne drugačne združbe [...]. Interesne govorce, ki jih družijo poklic, imenujemo žargonske (šoferski, mornariški, vojaški, šolarski, študentski, dijaški ipd.), nepoklicnostnim pravimo slengi, rokovnjaške imenujemo argoje (latovščine). Slovenske interesne govorce so še malo raziskane, še največ je znanega o mladostniškem slengu. Žargoni sploh niso bili sistemsko raziskovani, pač pa se je nekaj več pisalo o rokovnjaščini (kot vrsti latovščine).« (25). Značilne lastnosti žargona so po Toporišiču neuradnost, živost, enoumnost in praktičnost (26). Podobno J. Toporišič označi žargon v *Enciklopediji slovenskega jezika*, kjer pravi, da je to »Interesna govornica strokovne zvrsti, ki se kaže v rabi neuradnega, zato pa bolj živega in za delovne pogoje bolj praktičnega, sicer enoumnega izrazja [...]« (382). Tudi v uvodu v *Slovenski pravopis*, v katerem je žargonsko izrazje upoštevano, je navedena Toporišičeva delitev po jezikovnih zvrsteh. Po prevedenem in prirejenem *Velikem splošnem leksikonu* (t.i. *Knaurov leksikon*) je žargon »interesna govornica kakšne skupine ljudi, ki jih družijo skupen poklic ali interes, s precejšnjimi odstopi od norme (zlasti na ravni besed); drugim skupinam težko razumljiva; npr. *cvek* namesto nezadostna ocena.«

Če povzamemo slovenske poglede, so za žargon značilni:

- komunikacijski način: govor;
- področje rabe: plast, stan ali poklic; posamezni poklici in skupine; skupina ljudi enakega poklica ali interesa;
- stilnozvrstna pripadnost: modifikacija socialnih zvrsti;
- jezikovne posebnosti: poseben, drugim neumljiv jezik, celo pokvarjen, spakedran; posebno besedje, frazeologemi, izrazni načini; živost, enoumnost, praktičnost; neuradnost, večja živost; precejšnji odstopi od norme (zlasti na ravni besed); težko razumljiv drugim skupinam ipd.

Poimenovanja in pogledi na izrazje, ki ga Slovenci po tradiciji imenujemo žargonsko, ponujajo veliko izhodišč za razmišljanje. Slovenska stilistika loči socialne, funkcijske, mernostne in časovne zvrsti. Strokovne jezike šteje k funkcijskim, kamor po mojem sodi tudi žargon kot prvenstveno govorna različica strokovnega jezika. Menim, da je uvrščanje strokovnega izrazja v funkcionalno zvrst, žargonskega pa v socialno neustrezno, saj tudi to služi za komunikacijo med strokovnjaki, ljudmi istega poklica ali interesa. Razlika je le v tem, da se žargon v glavnem govori.

Kako pa tuji avtorji?

Longmanov *Dictionary of Contemporary English* žargona ne veže na strokovno področje, ampak na določeno skupino, saj definira jargon kot navadno slabšalno besedo za »difficult or strange language which uses words known only to the members of a certain group«, kot primer navaja računalniški žargon.

Mistrík v *Stilistiki* deli strokovno (odborná) leksiko na *strokovne termine, profesionalizme, žargonizme*. Profesionalizmi (tako to besedje označujejo tudi Jedlička, Ondrus, Findra, Šanskij, Kalinin, Horecky, Urbančok uporablja *delovni sleng, Slovník slovenského jazyka strokovni sleng*, Mistrík tudi *višji sleng*, delo *Sprachkommunikation* deli strokovno leksiko na *termine, poltermine* in *strokovni sleng*) se uporabljajo v govorni komunikaciji strokovnjakov iz praktičnih razlogov (78–80). Značilnosti profesionalizmov v primerjavi s termini so naslednje:

- uporabljajo se v govorni komunikaciji na določenem strokovnem področju,
- so sinonimi uradnih terminov,
- so krajši od uradnih terminov, navadno enobesedni,
- tvorbena osnova je lahko metafora, sinekdoha ipd.

Po Mistríku vsebuje žargon neknjižne (nestandardne) izraze, ki jih v medsebojni govorni komunikaciji uporabljajo ljudje istega socialnega ali poklicnega področja (104–5). Kot žargonizmi se uporabljajo največ tuji izrazi in zaradi majhne pogostosti širše nerazumljiva, neznana poimenovanja. V sovjetski literaturi se žargon izenačuje s slengom, tudi z argojem.

Ivan Masár v svojem terminološkem priročniku o žargonizmih ne govori, pač pa o *profesionalizmih* in *slengovskih poimenovanjih* (120–122). Profesionalizmi se uporabljajo v govorni komunikaciji, tvorjeni so po pravilih standardnega jezika (zlasti univerbizacija: *očny lekár* v *očiar*), so stilno neoznačeni, zato lahko prehajajo med uradne termine. Slengovski izrazi so stilno označeni (čustveni, ekspresivni), zato ne morejo postati uradni termini.

Nekateri slovaropisni priročniki o žargonu sploh ne govorijo, npr. *Tradition and Innovation in Modern English Dictionaries*, prav tako ne Milica Mihaljević v *Terminološkem priručniku*, čeprav je ta problematika očitna tudi v hrvaškem strokovnem slovaropisju. Za ta članek sem npr. pregledala *Kazališni glosarij* Maje Hribar-Ožegovič in *Hrvatsko kazališno nazivlje* Đurđe Škavić.

Kazališni glosarij Maje Hribar-Ožegović navaja pred besedilom glosarija okrajšavi *razg.* za pogovorno (*razgovorno*) in *sl.* za slengovsko (*slang*), kar zbuja vtis, da glosarij prikazuje dve vrsti nestandardnega izrazja, vendar to ne drži. Z *razg.* so označena hrvaška poimenovanja, s *sl.* pa tujejezični ustrezniki. Kaj je pogovorno, je nepoznavalcu hrvaškega gledališkega izrazja težko razbrati, ker v uvodu ni pojasnjeno. Določevalnik *razg.* je navadno napisan na koncu iztočnice, sinonimi ali deli iztočnice so pogosto v narekovajih. Iztočnice so npr. prikazane takole: *amatersko djelo*; »za *amate*re« (*razg.*); *aplauza nema*; »*hladna publika*«; *publika sje*di »na ušima« *razg.*; *artist(a)*, *umjetnik*; »*umjetničar*«; »*artizan*« *razg.*; *atrakcija*; *točka programa*; »*numera*« *razg.*, *buffet* u kazalištu; »*kazališni bife*« *razg.*, *desno od glumaca* i/ili *lijevo iz gledišta*; »*ženska strana*«; »*tebi desno*« *razg.*, *desno od publike* i/ili *lijevo od glumca sa scene*; »*muška strana*«; »*tebi lijevo*« *razg.*, *efekt* »*mreškanje na vodi*«; »*valovi na vodi*« *razg.*, *filtri za difuznu rasvjetu*; »*raspršivači*« *razg.*, »*gala*« *predstava*; »*gala*« *razg.*, *geg*; *šaljivi obrat*, *šala*; »*štos*« *razg.*, *glomazno djelo*; »*trakavica*« *razg.* ipd. Ali to pomeni, da je »*uskakivač*« pogovorni izraz za *glumac dvojnik*, »*koaritekst*« za *glumac* »*šmirant*«, »*loš glumac*«, »*kazališni hodnici*« za *hodanje*, (*po*)*kretanje u pravcu pozornice*, »*aktšlus*« za *kraj*, *konac*, *svršetak*, »*triler*« za *kriminalistički komad*, »*roštilj*« za *rešetko*, »*pikavac*« za *potporanj*, *skoba*, *spona*; »*špijunka*« ali »*gukerl*« za *pogled u gledalište*, *otvor na zastoru* ili *kulisi*, *okance*, »*imati knedlu u grlu*« za *ohrapaviti glas*? Kljub tem vprašanjem glosarij prikazuje problematiko žargonizmov in vsebuje veliko žargonskih poimenovanj.

Hrvatsko kazališno nazivlje Đurđe Škavić je zelo bogata zbirka gledališkega izrazja. S kulturnozgodovinskega stališča ima nedvomno posebno vrednost tudi zaradi obilice žargonskega izrazja, ki kaže tudi na zgodovinske povezave in vplive na hrvaško gledališče. Zelo močno plast žargonskega izrazja predstavljajo germanizmi¹: *ajnakter*, *aktšlus*, *angažmanšpil*, *apšidsrola*, *apšminkati se*, *augnšpil*, *berliner*, *bezecung*, *bina*, *binengeld*, *binenšprahe*, *buhdrama*, *kulisenšiber*, *špilhonorar*, *teatergeld*, *vurštłprater*, *zicproba* ipd. Avtorica pravi, da vsi ti germanizmi pripadajo gledališkemu žargonu »i smatramo ih tudicama. Uporabna im je vrijednost uglavnom slaba«, vendar imajo veliko uporabno vrednost v gledališkem žargonu »i rabe se gotovo bez hrvatskog ekvivalenta u kazališnome nazivlju« (156). S strokovnega, slovaropisnega in jezikovnokulturnega stališča bi seveda pričakovali, da bi bili ob žargonizmih navedeni tudi normativno ustrezni izrazi.

V nadaljevanju si bomo ogledali prikaz žargonskega izrazja v SSKJ in nekaterih slovenskih terminoloških slovarjih.

V pregledu kritik SSKJ, objavljenih 1960–1992, Jakob Müller ugotavlja, da po kritikah pomeni SSKJ »v pojmovanju in označevanju zvrstnosti« doslej največji vzpon, »zvrstno razčlenjenost načelno pohvali tudi A. Jedlička«, kritiko

¹ To izrazje je bilo do menjave generacij nekako v 50. in 60. letih 20. stoletja značilno tudi za slovensko gledališče.

pa motijo »pojmovanja in poimenovanja nekaterih oznak (publ., žarg. itd.) ter predlaga še vrsto drugih oznak, npr. neologizem, barbarizem, časopisno, slengovsko ipd.«². Gotovo bi bilo marsikaj mogoče označiti drugače, kljub vsemu je SSKJ postavil slovenski vzorec zvrstne obravnave besedja v slovarju in upošteval vse dotedanje dosežke stilistike.

SSKJ vsebuje razmeroma veliko poimenovanj, označenih kot žargonska, kar kaže na to, da je bilo to izrazje tudi pogosto zapisano, saj je bil obvezen kriterij sprejema v slovar pojavljanje besede v pisanih besedilih. Označevalnik žarg. se pojavlja samostojno (*administrativa* [oddelek v podjetju za pisarniško poslovanje], *administrativec* [upravni uslužbenec], *agitpropovec* [kdor dela v agitpropu], *aircondition* [limatska naprava], *ajnc* [hazardna igra s kartami za vsoto enaindvajset], *aktiv* [sestane delovne skupine], *alt* [v pomenu altistka ali altist], *bejevec* [učenec iz b oddelka, razreda], *blokaš* [vodja, starešina bloka v koncentracijskem taborišču], *bos* [vodja kake organizirane skupine, navadno gangsterske]), najpogosteje pa mu je dodana še oznaka strokovnega področja, npr. žarg., ekon. (žargonsko v ekonomskem jeziku): *prekalkulirati* [narediti kalkulacijo, preračunati], *repromaterial* [reprodukcijski material], *režija* [splošni stroški], *režijska ura*; žarg. aer. (žargonsko letalsko): *mrtvi let* [brezmotorni let], *supersonik* [nadzvočno letalo], *termika* [termični vzgornjik] itd.

V uvodu je zapisano, da ima oznako žarg. »Beseda, pomen, zveza iz govora posameznih stanov. Po SSKJ je stan »skupina ljudi z istim poklicem«. Če je raba omejena na ozko področje, je dodan ustrezni terminološki označevalnik (*cvek*, *defenzivka*). *Cvek* ima tako oznako žarg., *defenzivka* pa žarg.voj. (žargonsko vojaško). Z oznako žarg. brez navedbe strokovnega področja naj bi bile tako označene besede, besedne zveze, ki se uporabljajo ne samo v ozkem krogu strokovnjakov, ampak širše. Tako se je marsikateremu žargonskemu izrazu pripisalo preširoko področje rabe. Brez večjih težav bi večini žargonsko označenih besed ali besednih zvez v SSKJ, če ne vsem, lahko pripisali stroko, dejavnost, kjer se uporabljajo oziroma od koder prehajajo v širšo rabo, npr.:

- žarg. šol. (žargonsko šolsko) za: *stara bajta*, *bejevec*, *bruc*, *brucka*, *cvek*, *cvekar*, *čik*, *imeti diplomu v žepu*, *drilati*, *fajfa*, *licejka* [licejska knjižnica], *prvček*;
- žarg. voj. (žargonsko vojaško) za: *gavetka*, *generalštabovec*, *izvagonirati*, *orožne vaje*, *partop*, *pešadija*;
- žarg. med. (žargonsko medicinsko) za: *ordinirati* [predpisati zdravila, zdravljenje], *delati patologijo* [izpit iz patologije], *rentgen* [rentgenski pregled], *tbc*;
- žarg. teh. (žargonsko tehniško) za: *panel*, *pleksiglas*, *ponk*;
- žarg. igr. (žargonsko igrsko) za: *ajnc*, *kibic*;
- žarg. avt. (žargonsko avtomobilsko): *havba*, *hrošč*.

² Müller 1996:189.

Ker je žargonsko izrazje govorna zvrst strokovnega jezika, se mora tako kot strokovno uporabljati razmeroma stalno, lahko splošno ali v zaprti skupini. Marsikdaj je vprašanje, če ne gre pri poimenovanjih v SSKJ, označenih z žarg., za enkratna poimenovanja, npr.: *hruška za ročna bomba, prekla za puška, šampanjizirati* [piti (šampanjec)].

Del z žarg. označenega izrazja bi lahko uvrstili v sleng, ki pa ga SSKJ še ne obravnava posebej, ali med ekspresivno ali nižje pogovorno splošno uporabljano izrazje: *krompirjevec; logor; nažicati; okej; postavil se je na cesto in dvignil palec* [štopal]; *potegniti* [nalagati, prevarati]; *ves sem prestreljen* [zelo sem utrujen, izčrpan]; *seksapilen* [spolno privlačen]; *tja ne grem več, niti slučajno ne* [nikakor ne]; *študija bo kmalu pod streho* [končana]; *v tem lokalju se zbira sama šminka* [ljudje, ki z lepo, moderno obleko, s svojim vedenjem vzbujajo pozornost]; *špec* [tožljivec]; *špeca* [tožljivec]; *štos* [neresen, smešen ali zabaven dogodek]; *šala, potegavščina*; *upiliti se* [zmotiti se]; *zmrzniti* [prenehati delovati, propasti zaradi neugodnih razmer]; *žicati* [z vztrajnimi prošnjami, prigovarjanjem prizadevati si priti do česa]; *živcirati* [razburjati, dražiti]; *živio* [izraža pozdrav]; *žur* [domača zabava]; *žvečka* [žvečilni gumi] ipd.

Žargonsko izrazje je v slovenskih terminoloških slovarjih redkeje upoštevano, kot bi pričakovali. Vsebujejo ga zlasti slovarji, katerih avtorji izhajajo iz leksikografske skupine, ki je izdelovala SSKJ. Oznako žargonsko imajo tako *Vojaški slovar* (dalje VS)³, *Glasbeni terminološki slovar* (dalje GTS), *Psihiatrično izrazje* (dalje PI)⁴, *Bibliotekarski terminološki slovar. Poskusni snopič* (dalje BTS)⁵, *Papirniški terminološki slovar* (dalje PTS). Žargonsko izrazje bo prikazano tudi v gorniškem (dalje GS) in gledališkem slovarju (dalje GIS), ki sta v delu v Sekciji za terminološke slovarje Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša, v medicinskem slovarju, ki ga izdelujeta Medicinska fakulteta v Ljubljani in Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, in še kje. V že izdanih slovenskih slovarjih je označeno z označevalnikom žarg., ki je v večini slovarjev samo razvezan v žargonsko; po VS je to beseda iz vojaškega žargona, po BTS pa žargonski izraz, ki je v rabi v govoru strokovnjakov. Novost predstavlja PTS, kjer se pojavi nov označevalnik, in sicer *strok. pog.* (strokovno pogovorno) za poimenovanje, ki ga uporabljajo strokovnjaki v medsebojnih pogovorih.

Žargonsko izrazje, prikazano v SSKJ in slovenskih terminoloških slovarjih, je izvorno, tvorbeno, stilno zelo raznovrstno. Kot žargonski so prikazani naslednji tipi poimenovanj:

³ Pri izdelavi sta sodelovala dva soavtorja SSKJ: Tomo Korošec in Stane Suhadolnik. Soavtor Stanko Petelin pa je bil svetovalec za vojaško izrazje pri SSKJ.

⁴ Avtor Lev Milčinski je bil svetovalec za psihiatrično izrazje v SSKJ.

⁵ Kot jezikovna in leksikografska svetovalka sodeluje Zvonka Leder, soavtorica SSKJ.

1. enobesedna ali manjbesedna poimenovanja za dvo- ali večbesedna, nastala:
 - z opustitvijo jedrne besede in s posamostaljenjem njenega določila (spol novotvorbe se lahko ravna po jedru izvirne besedne zveze): *anonim* za *anonimno delo* (BTS), *adka* za *flotator adka* (PTS), *cebejka* za *postaja CB* (GS), *čelka* za *čelna svetilka* (GS), *dinamik* za *dinamična vrvo* (GS), *dumdumka* za *dumdum kroglja* (VS), *fiks* za *fiksna vrvo* (GS), *konopljenka* za *konopljena vrvo* (GS), *krep* za *krep papir*, *krepni papir* (PTS), *kseroks* za *kserografski razmnoževalnik*, *kserografska kopija*, *kserografski papir* (PTS), *najlonka* za *najlonska vrvo* (GS); *profilec* za *profilni klin* (GS), *prusik* za *prusikov voz* (GS), *reko* za *iskalnik recco* (GS);
 - z opustitvijo dela ali celotnega določila jedrne besede ali besedne zveze, ki je pri govorni komunikaciji v določenem govornem položaju zaradi samoumevnosti nepotrebno: *obiskovalec* za *obiskovalec knjižnice* (BTS), *obiskovalka* za *obiskovalka knjižnice* (BTS), *ureditev knjižnice* za *strokovna ureditev knjižnice* (BTS), *vsebinska ureditev* za *ureditev po vsebinskih enotah* (BTS), *apnena peč* za *rotacijska apnena peč* (PTS); podoben primer je tudi tip: *A-format* za *A4-format* (PTS);
2. enobesedna poimenovanja, nastala iz ene besede s krnitvijo in dodanjem novega obrazila: *armič* za *armafleks* (GS),
3. metonimična slovenska poimenovanja: *banana* ali *banana oklo* za *lomljeno oklo z vboklim zgornjim robom* (GS), *čička* za *sedlica* (GS), *čuk* za *laterna* (GS), *oliva* za *spojka* (GS), *netopirska mreža* za *mreža za bivakiranje* (GS), *panter* za *tritočkovni zatič* (zatič, podoben panterjevi glavi) (GS), *psi* za *kože* (GS), *riba* za *lopatičar* (klin, po obliki podoben ribi) (GS), *okroglo sito* za *valjčnositni oblikovalnik* ali *valjčno sito* (PTS); *odpreti novo smer* za *preplezati prvenstveno smer* (GS), *počistiti smer* za *odstraniti varovala* (GS); *sablja* za *zelo dolg, kovan skalni klin* (GS);
4. poimenovanja iz slogovno ali zvrstno zaznamovane plasti slovenskega knjižnega jezika:
 - ekspresivno izrazje: *čička* za *sedlica* (GS), *čofta* za *snežna brozga* (GS), *odleteti*, *odfrčati* za *pasti pri plezanju* (GS), *zvirati se* za *nerodno, nespretno plezati*, *zlasti v kaminu* (GS), *nažigati* za *zaporedoma padati pri plezanju* (GS), *samolazec* za *solo plezalec* (GS);
 - zborna pogovorno izrazje: *basati se* za *nerodno, nespretno plezati*, *zlasti v kaminu* (GS), *škrnicelj* za *konična papirna vrečka* (PTS), *ubrisati* za *pasti pri plezanju* (GS);
 - nezborna ali nižjepogovorno izrazje, zelo pogosto neslovenskega izvora (tudi z asociacijami na spolnost, kar je zlasti pogosto pri gorništvu kot izrazito moškem športu): *drkanje* za *večkratno poskušanje težkega giba na določenem mestu v plezalni smeri* (GS), *naštepna smer* za *vrinjena smer* (GS), *našponaj* za *potegni* (GS), *naborana smer* za *navrtana smer* (GS);
5. poimenovanje iz tujega jezika, prevzeto citatno ali že prilagojeno slo-

- venskemu jeziku:
- iz srbsčine: *bacač* za *minomet* (VS), *redenik* za *nabojnik* (VS), *tajna* za *tajnost* (VS), *jeba*, *jebica* za *zatič* (GS);
 - iz angleščine: *bord* za *snežna deska* (GS), *buldriranje* za *balvansko plezanje* (GS), *dedmen* za *snežno sidro* (GS), *lost arrow* za *izgubljena puščica* (vrsta klina) (GS), *kamlok* za *odmični zatič* (GS), *ring piton* za *obročkar* (klin) (GS), *rurp* za *britvičar* (britvici podoben skalni klin) (GS), *knife-blade* za *nožič* (kratek, zelo tanek klin) (GS), *sajtanje* za *plezanje na pogled* (anglo-ameriško *on sight*, *on-sight flash*) (GS), *tuber* za *cevasta ploščica* (GS), *twin* za *dvojček* (vrv) (GS), *fleš* (*flash*) za vrsto športnoplezalnega vzpona, *frikanje*, *frikarija* (iz *free climbing*) za športno plezanje, *friko* (prosti plezalec), *fajtati se* za poskušati preplezati smer do konca kljub naraščajočim težavam (iz *fight* boriti se); *acid* za LSD (dietilamid lisergične kisline) (PI), *bad trip* za z neprijetnimi občutki potekajoča halucinogenska omama (PI), *droup-out* za *izstop* (izpad iz družbeno sprejetega in utrjenega vzorca življenja v hipijski stil, navadno v adolescentski krizi in ali pod vplivom drog) (PI), *flash* za *preblisk*, *trenutek vznesenosti*, ki ga včasih doživi narkoman pri nagli intravenozni injekciji droge (PI), *freak out* za *nenavaden*, *neprijeten učinek ter čudno vedenje po uživanju kanabisa* (PI), *high* za *evforična privzdignjenost pod vplivom droge* (PI); *blov tank* za *izpihovalna posoda* (PTS), *kliner* ali *centrikliner* za *konični vrtnični čistilnik* (PTS), *skin embalaža* za *kožasta embalaža* (PTS);
 - iz italijanščine: *marinec* za *pripadnik vojne mornarice* (VS), *maestro* za *mojster* (GTS);
 - iz francoščine preko avstrijske nemščine: *menaža* za *vojaška hrana* (VS), *menažka* za *vojaška posoda za hrano* (VS), *patron* za *naboj* (VS), *šarža* za *čin* (VS);
 - iz nemščine: *cug* za *raztežaj* (GS), *cug na jajca* za *raztežaj*, ki se pleza brez nameščanja varoval (GS), *cug-cug* za *plezanje v navezi*, ko se plezalca menjavata v vodstvu ali vsak od njiju pleza po en raztežaj (GS), *coiling* za *dvojček* (vrv) (GS), *lavina* za *plaz* (nemško *Lawine*; ta se redko uporablja; zelo pogosta pa so poimenovanja s pridevnikom *lavinski*: *lavinska lopata*, *lavinska sonda*, *lavinska vrvica*, *lavinska žolna*, *lavinski bilten*, *lavinski pes* za *plazovna lopata*, *plazovna sonda*, *plazovna vrvica*, *plazovna žolna*, *plazovni bilten* (GS), *abzajl* za *spust po vrvi* (GS), *abzajlanje* za *spuščanje po vrvi* (GS), *ajmar* za *čelada* (GS), *bajla* (nem. *Beilen*) za *bavtica* (GS), *celzak* za *vreča za bivakiranje* (GS), *ror* za *cevasta nogavica* (GS), *štucna* za *cevasta nogavica* (GS), *plundra* za *snežna brozga* (nemško *Pflünder*) (GS), *flanka* za *vesina*, *furmanski voz* za *bičev voz*, *grif* za *oprimek ali prijem*, *kajla* za *zagozda*, *klamfa* za *skoba*, *nacugati vrv* za *nabrati vrv*, *naborati smer* za *navrtati smer*, *našponaj* za *potegni ipd.*; *lim* za *lepilo*, *živalski klej* (PTS), *klapna* za *loputa* (PTS), *cifasti papir* za *nepravokotno rezani papir* (PTS), *pak papir* za *embalažni papir*, *omotni papir*,

ovojni papir, rizemski ovojni papir (PTS), *ris za zložaj, rizma* (PTS), *šrenc fluting za sivi fluting* (PTS), *štanca za izsekovalnik* (PTS);

- iz češčine: *zbrojevka za puško ali puškomitraljez češkoslovaške proizvodnje* (VS);

Sprejemanje tujeizvorne terminologije odseva kulturne, politične in gospodarske povezave in prevlade. Sodobno citatno terminološko izrazje največ prihaja iz angleščine, starejše slovenske stroke pa imajo zelo veliko iz nemščine prevzetih žargonizmov, vojaški jezik iz srbsčine. Glede na slovensko usmerjenost, da si na vseh področjih prizadevamo za slovensko strokovno izrazje, postaja citatno, polcitatno ali že močno slovenščini približano (pisano izgovorno in vključeno v slovenski paradigmatični sistem) izrazje žargonsko.

1. tvorjena z drugo motivacijo: *dolga devetka za dolgi rafal* (VS), *prekomananda za premestitev* (VS), *pojoči register za enočevljski register* (GTS), *beli papir za beljeni papir* (PTS);
2. poimenovanja po lastnih imenih:
 - po iznajditelju: *brobek za Brobeckova naprava za segrevanje krožče lužine* (PTS), *krofta za kroftov flotator* (PTS), *pandija za pandijev kuhalnik* (PTS), *skuler za scoolerjev lovilnik vozlov* (PTS);
 - po tovarni, kjer je bil predmet izdelan: *andric za andritzev dvojnositni ožemalni stroj* (PTS),
 - po kraju izdelave: *kragujevka za mavzerico, izdelano med drugo svetovno vojno v Kragujevcu* (VS),
 - po osebi iz pesmi: *katjuša za raketomet sovjetskega tipa, ki izstreljuje rakete s tirnih ramp* (VS);
 - šaljivo po pogostem imenu: *marica za intervencijsko vozilo* (VS);
 - po politiku: *molotovka za zažigalna steklenica* (po sovjetskem zunanjem ministru v času druge svetovne vojne) (VS);
3. poimenovanja po občih imenih in podobnem: *šarec za mitraljez, strojnica* (šarati) (VS).

Žargonska poimenovanja lahko sploh nimajo nežargonskega ekvivalenta v standardnem strokovnem jeziku, pač pa samo opisnega: *naježena smer za smer, v kateri se je nabralo veliko, preveč klinov* (GS), *delati smer za plezati in opremljati novo plezalno smer od vznožja navzgor po delih* (GS), *fajtati se za poskušati preplezati smer do konca kljub naraščajočim težavam, veliki mišični izčrpanosti in možnosti padca* (GS).

Posebnost so poimenovanja, za katera obstajata dva žargonska izraza, prevzeta iz različnih jezikov, npr. za *dvojčka* (GS; to je vsaka od dveh skozi iste vponke hkrati vpetih plezalnih vrvi) se uporablja po nemščini *coiling*, po angleščini pa *twin*. Žargonsko vrednost ima tudi nanovo prevzeto poimenovanje iz angleščine, čeprav že obstaja uveljavljeno (neslovensko) poimenovanje: *bulder* (GS) za *balvan*, *buldriranje* za *balvansko plezanje*.

Za žargon je značilen tudi humor, ki se doseže z metonimičnim poimenovanjem: *ajmar* (GS) je v gorništvu čelada (ajmar je v praktičnosporazumeval-

nem jeziku vedro, razmeroma velika posoda), *kahla* (GS), sicer nočna posoda, je prav tako čelada, *kovačija* je duhovito poimenovana *kovinska tehnična oprema, zlasti klini, ki jo uporablja alpinist* (v praktičnosporazumevalnem jeziku je *kovačija* delavnica, kjer se s kovanjem izdeluje železni predmeti).

Žargonsko izrazje po svoji slogovni vrednosti nikakor ni enotno. Del tega izrazja ima možnost prehoda v nežargonsko plast, torej v strokovno izrazje, del pa ne. V gorniškem slovarju, ki ga v Sekciji za terminološke slovarje pripravljamo za izdajo, bo žargonsko izrazje označeno z dvema označevalnikoma: s strokovno pogovorno (strok. pog.) in strokovno nižje pogovorno (strok. npog.). Strokovno pogovorno je tisto, ki ima možnost prehoda v nevtralno strokovno plast, strokovno nižje pogovorno pa ne.⁶

Strokovno nižje pogovorno bodo npr. označena:

- a) poimenovanja, prevzeta iz nemščine, t. i. popačenke: *abzajl* (spust po vrvi), *abzajlanje* (spuščanje po vrvi), *ajmar*, *kahla* (čelada), *bajla* (Eisbeil, bavtica), *boranje* (vrtanje lukenj za svedrovce);
- b) vulgarna poimenovanja: *jeba*, *jebica* (za zatič) ipd.

Literatura

- Béjoint, Henri. 1994. *Tradition and Innovation in Modern English Dictionaries*, Oxford : Clarendon Press.
- Berčič, Branko, in drugi. 1996. *Bibliotekarski terminološki slovar*. Poskusni snopič. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica in Znanstvenoraziskovalni center SAZU.
- Dictionary of Contemporary English*. Longman. 1990.
- Hribar-Ožegović, Maja. 1984. *Kazališni glosarij : rječnik kazališnih naziva*. Zagreb : Globus.
- Humar, Marjeta, s strokovnjaki za papirništvo na podlagi gradiva inž. Staneta Bonača. 1996. *Papirniški terminološki slovar*. Ljubljana : Znanstvenoraziskovalni center SAZU.
- Klemenčič, Ivan, in drugi. 1983. *Glasbeni terminološki slovar. Glasbila in izvajalci*. Poskusni snopič. Ljubljana : Slovenska akademija znanosti in umetnosti in Znanstvenoraziskovalni center.
- Korošec, Tomo, in drugi. 1977. *Vojaški slovar*, Ljubljana : Partizanska knjiga.
- Masár, Ivan. 1991. *Príručka slovenskej terminológie*. Bratislava : Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied.
- Mihaljević, Milica. 1998. *Terminološki priručnik*. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada.
- Milčinski, Lev. 1993. *Psihiatrično izrazje*. Ljubljana : Slovenska akademija znanosti in umetnosti in Psihiatrična klinika Ljubljana.
- Mistrík, Jozef. 1985. *Stylistika*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo.

⁶ Uporablja pa se v leposlovju za slogovno barvanje.

- Müller, Jakob. 1996. Slovar slovenskega knjižnega jezika in kritika z bibliografijo (1860–1992), *Razprave* (Razred za filološke in literarne vede) XV. Ljubljana : Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika* z Odzadnjim slovarjem slovenskega jezika in Besediščem slovenskega jezika z oblikoslovnimi podatki. Slovenska akademija znanosti in umetnosti in ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša in avtorji. Elektronska izdaja na plošči CD-ROM. Ljubljana. 1998.
- Slovenski pravopis*. Slovenska akademija znanosti in umetnosti in Znanstveno-raziskovalni center SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša. Ljubljana 2001.
- Snoj, Marko. 1997. *Slovenski etimološki slovar*. Ljubljana : Mladinska knjiga.
- Škavić, Đurđa. 1999. *Hrvatsko kazališno nazivlje*. Zagreb : Hrvatski centar ITI-Unesco.
- Toporišič, Jože. 1992. *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana : Cankarjeva založba.
- Toporišič, Jože. 2000. *Slovenska slovnica*. Maribor : Založba Obzorja.
- Veliki splošni leksikon*, osma knjiga. Ljubljana : DZS. 1998.
- Verbinc, France. 1974. *Slovar tujk*. Ljubljana : Cankarjeva založba.

Jargon classification in the *Slovar slovenskega knjižnega jezika* and modern terminological dictionaries

Summary

The article deals with definitions of jargon in Slovene and selected foreign linguistic literature and its representation in the Slovene dictionary *Slovar slovenskega knjižnega jezika*, Slovene terminological dictionaries and in two Croatian terminological dictionaries for comparison purposes. In foreign literature the jargon terms are also described as slang or parlance.

According to Slovene linguistic theory jargon terminology is used mostly in oral communication within a certain profession or field. The representation of jargon terms in *Slovar slovenskega knjižnega jezika* could be enhanced by indicating the profession or field in which a particular term is used.

This article classifies jargon terms as found in Slovene terminological dictionaries according to origin, variety and register. The article proposes classification with at least two subvarieties indicating register: formal technical speech and informal technical speech.

Ključne riječi: slovenski jezik, terminologija, terminološki rječnik, žargon
Key words: Slovenian, terminology, terminological dictionary, jargon